

Talasa
Ali
KCI
PUSTINJE



Prevela Ljiljana Petrović

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2009.

Zahvalnica

Na prvom mestu, želela bih da zahvalim svojoj briljantnoj i šarmantnoj urednici Flori Ris koja je izvela pravo čudo sa ovim rukopisom. Takođe dugujem veliku zahvalnost pronicljivoj Džejn Morpet, koja se nalazi na čelu odseka za beletristiku u izdavačkoj kući *Hedlajn*, optimističnoj Popi Širlo i čudesno efikasnoj Džulijet Bruk. Zahvaljujem i mom energičnom agentu Džil Knirim iz agencije *Knirim end Vilijams* iz Bostona u Masačusetsu, bez čije pomoći nikad ne bih upoznala izvanredne saradnike iz *Hedlajna*.

Moja draga prijateljica Kamar Habibi, vrsna istoričarka, urednica i moj lični konsultant o svemu što se tiče Avganistana, takođe me je mnogo zadužila.

Zahvaljujem i članicama svoje spisateljske grupe koje su bile uz mene tokom rada na sva tri naslova iz ove trilogije: Lakšmi Blum, Ilejši Haris, Ketí Kinan, Ketlin Paton, Pem Raskin i Džejn Strekalovski. Svaka od vas pružila je dragocen doprinos mom stvaralaštvu. Hvala vam iz dubine duše.

Nastanku ove knjige doprineli su na razne načine i brojni drugi prijatelji i saradnici: Zeba Mirza, moja draga i strpljiva prijateljica koja je izostavljena iz izjave zahvalnosti za knjigu *Prosjak pred vratima*, Šelale Abasi, Džilo i Ali Afridi, Dure Afzal, Šerjar Ahmad, Fakir Sajed Aidžazudin, Bani Amin, Brajan Bergeron, Apti Klauz, Leni Golej, Tarik Džafar, Farida i Asad Ali Kan, Džudi i Bazl Kan, Tahireh i Zafar Kan, Džesika Lipnek i Džef Stemps, Dženit Lovental, Erika Mekarti, Kornelija Mek Pik, Rašid i Bano Makdum, Azim Mian, Kira i Koko Montagju,

Fauzija Nadžm, pakistanska misija pri Ujedinjenim nacijama, En i Frenk Porter, Šeron Propson, Samina Kureši, Meherin Kureši, moja sestra Ala Rid, Sem i Džulijet Rid, Seli Redmond, Šekil i Rijana Sajgol, Mansur Suhail, Džavid i Farida Talat, Odri Voker i Serita Vintrop.

I, naravno, veliko hvala mojim najvećim saveznicima, mojoj deci Sofi i Tobiju.

Još jednom hvala, hvala, hvala svima.

Istorijska beleška

Uprkos svojoj udaljenosti i visokim nepristupačnim planinama, Avganistan je odigrao značajnu ulogu u „igri velikih sila“, u epskoj borbi koju su u devetnaestom veku vodile Britanija i Rusija zarad preuzimanja kontrole nad srednjom Azijom.

Značaj Avganistana počivao je u tome što se nalazio na središtu drevne mreže karavanskih puteva koji su poznati pod zajedničkim nazivom „Put svile“. Ti uzani varljivi putevi koji su Rusiju i Kinu povezivali sa Indijom i Rimom koristili su se hiljadama godina za transportovanje kamene soli, lazurnog kamena, čaja i svile, ali istovremeno predstavljali i glavne rute za vojne pohode Aleksandra Velikog, Džingis-kana i drugih osvajača.

Do kraja četvrte decenije devetnaestog veka, Britanci su osnovali kolonije koje su obuhvatale veliki deo južne i centralne Indije, preusmerivši svoje aspiracije ka severnom kraljevstvu Pandžab koje se nalazilo na granici sa Avganistanom. Međutim, dok su se oni približavali Avganistanu sa jugoistoka, njihovi suparnici Rusi nadirali su sa severozapada, ugrožavajući Persiju.

Britancima nije bilo teško da sebe ubede kako su Rusi nameravali da zauzmu Avganistan, da krenu u pohod na Indiju i da preotmu tamošnje britanske posede pa su skovali plan koji je trebalo da predupredi tu pretnju. Odlučili su da svrgnu tadašnjeg avganistanskog vladara,

amira Dosta Mohameda, i da na njegovo mesto postave probritanski orijentisanog Šaha Šudžu*.

Britanci su 1839. godine sproveli svoj plan u delo. Nakon što su zbacili amira Dosta Mohameda s prestola i proglasili Šaha Šudžu za novog kralja, severno od Kabula osnovali su naselje za svoju vojsku i civilne pratioce i pozvali svoje supruge i decu da im se pridruže na novoj teritoriji, nadajući se prijatnom boravku u srednjoj Aziji.

Dve godine kasnije, skupo su platili tu ludoriju.

Mnogi od likova koji se pojavljuju u ovoj knjizi istorijske su ličnosti: Akbar Kan, Abdula Kan, Aminula Kan, Šah Šudža ul-Mulk, ser Aleksandar Berns, ser Vilijam Meknoten, general Sejl, njegova supruga ledi Florenša Sejl, njegov zet kapetan Stert, brigadni general Šelton i major Vejd. Dijalozi u kojima učestvuje ledi Sejl uveliko su zasnovani na njenom prikazu britanskog povlačenja iz *Dnevnika o prvom avganistanskom ratu*.

Marijana Givens, njen teča Adrijan Lem i njena tetka Kler Lem izmišljene su ličnosti, baš kao i Hari Ficdžerald, Čarls Mot, Hasan Ali Kan, njegov sin Sabur, njegov otac šeih Valijula Karakoja i njegova tetka Safija Sultana, Munši Sahib, Hadži Kan**, Nur Rahman i sve sluge.

* Titula je preuzela funkciju vlastitog imena;

** Titula je preuzela funkciju vlastitog imena;

Rečnik

U ovom rečniku su zastupljena četiri jezika: arapski, urdu, farsi (persijski) i pušto. Pošto se mnogi od navedenih termina uzajamno preklapaju, nastojala sam da, gde god je to moguće, navedem izvorni jezik. Reči koje potiču iz drugih jezika posebno su naznačene.

Afridi *p.* pašunsko pleme koje je živelo na granici između Avganistana i Indije (današnji Pakistan)

akhal teke, vrsta turkmenskih konja koji su u drevna vremena bili poznati kao „nebeski konji“ i koji su se cenili zbog svoje lepote i izdržljivosti

Al-Hamdulilah *a.* Neka je slava Bogu!

alu kima *u.* pikantno jelo od kozjeg mesa i krompira

amir *a. f.* kralj, vladar

ami-džan *u.* izraz od milja za majku

Arijevc, narod iz centralne Azije koji je, po istorijskom predanju, osvojio Indijski potkontinent u periodu od 1500. do 100. godine pre naše ere

asr *a.* večer; muslimanska molitva uoči zalaska sunca naziva se *asr* molitva

As salam-o-alejkum, „mir s tobom“; standardni pozdrav među muslimanima

ata *u.* neprosejano pšenično brašno

atar *u. f. p.* mirisno ulje; ovo ulje se na arapskom naziva *ater*, dok je *atar* osoba koja ga prodaje ili proizvodi
Az barae Kuda *f.* Za ime Božje!

badraga *p.* oružana pratnja
badži *u.* ućtiv izraz za obraćanje starijoj rođaki
bai džan *u.* ućtiv izraz za obraćanje starijem bratu
Bala Hisar *f.* palata i tvrđava avganistanskih kraljeva
barat *u.* mladoženjina svita koja nakon venčanja dolazi po mladu
bazar *u. f.* pijaca, tržnica
begir *f.* uhvati ih!
bibi *u. f.* ućtiv izraz za obraćanje mladoj dami

čaderi *f.* duga ženska nabrana pamučna odora koja počinje od pro-
šivene kape i spušta se preko ramena sve do zemlje, u potpunosti
prekriva telo; s prednjeg dela kape pruža se zaseban izdužen komad
platna koji prekriva lice, sa otvorom koji je prekriven mrežicom
kako bi žena koja nosi *čaderi* mogla da vidi kroz veo

čajkana *u. f.* čajdžinica

čap *u. p.* tiho! ćuti!

čapan, duga kabanica koju nose Uzbeci, narod koji živi na severu
Avganistana

čapati *u. f. p.* pogača od pšenične prekrupe; avganistanski *čapati* okru-
glog je oblika, s prečnikom od 20 do 60 centimetara

čapli *u.* vrsta sandala; ovaj izraz takođe se koristi za pikantni pešavar-
ski *kebab* koji se pravi od mlevenog mesa i osušenih semenki nara
i koji po svom obliku i teksturi podseća na sandale

čarpaj *u. f.* tradicionalni krevet s jutanim ležištem, jednostavnim drve-
nim okvirom i četiri izrezbarene nogare

čilum *p.* vodena lula u kojoj duvan sagoreva na užarenom ugljevlju a
dim se filtrira kroz vodu (pogledaj *nargile*)

čoga *u. f. p.* dug kaput, otvoren s prednje strane, koji se nosi u Avganistanu i Indiji; *čoge* su se u devetnaestom veku izrađivale od čiste vune, a najviše su se cenile one od meke kamilje dlake ukrašene prefinjenim vezom

Dera Džat, područje u Indiji (na teritoriji današnjeg Pakistana) smješteno duž granice sa Avganistanom, sa zapadne strane oivičeno Sulejmanskim planinama a sa istočne rekam Ind

dobi *u.* sluga koji je zadužen za pranje rublja

duli *u.* natkrivena stolica (ili *palankin*) koja se često koristi za prenos bolesnika

dupata *u.* duga široka marama koju žene koriste kako bi prekrile glavu i grudi

durahi svilalagana avganistanska svila

durud *a.* blagosiljanje proroka Muhameda

džambija *a.* nož s dugom ispupčenom oštricom; potiče iz Arabije i često je ukrašen prefinjenim umecima; upotreba *džambije* proširila se sve do Indonezije

džan *u. f.* duša, voljeni

džezail *p.* musketa s dugom cevi i izrezbarenim kundakom koju su koristili Avganistanci; ovo oružje je bilo poznato po dugom dometu i velikoj preciznosti

džezailči *p.* strelac

Eskandar, Aleksandar; ime koje se koristi za Aleksandra Velikog

farsi *f.* klasičan persijski jezik koji se govori u Avganistanu i Iranu
ferengi *u. f.* Evropljanin

gazi *f.* ratnik, pobjednik

Gaznavidi, osvajači turskog porekla koji su okupirali Avganistan od
desetog do dvanaestog veka naše ere
guna *a. f. p.* greh

hadži *a.* osoba koja je bila na hodočašću u Meki

Hafiz, veliki pesnik koji se rodio u Širazu 1326. godine i čiji se stihovi
i dalje citiraju u delovima sveta u kojima se govori *farsi*

hafiz *a.* osoba koja zna napamet sveti Kuran

handžar *a.* bodež sa zakrivljenom oštricom; potiče iz Arabije, ali nje-
gova upotreba proširila se po čitavom istoku

hanum *f.* uctiv izraz za obraćanje damama

havela *u. a.* gradska kuća s velikim dvorištem koje je opasano zido-
vima

Hazur *u. a.* vaša milosti, vaše gospodstvo

Hazuri Bag *u.* „Vrt Gospodnji“, vrt ispred citadele u Lahoru

hiber nož, izdužen masivan nož sa šiljastom oštricom koja može biti
duga preko šezdeset centimetara; koristili su ga pripadnici paštun-
skih plemena

huka *u. a.* vodena lula (pogledaj *čilum* i *nargile*) s dugom savitljivom
cevi koja prenosi dim do pušačevih usta

Huni, ratnička plemena iz centralne Azije koja su u četvrtom veku naše
ere krenula u osvajачke pohode po evropskom kontinentu

Inšalah *a.* ako bude božja volja, ako bog da; fraza koja se po pravilu
koristi kada se govori o budućnosti

Išk *a.* božanska ljubav

Ja! *u. f. a.* Oh!

jabu *u. f.* mali izdržljivi poni koji se koristi za nošenje tereta u planin-
skim predelima

jakni *u. f.* ovčija ili pileća čorba

jar *u. a.* prijatelj (ova reč se koristi i u *pandžabi* jeziku)

kabab *a. f.* meso pečeno na vatri

kababči *u. p.* osoba koja sprema *kabab* (ili *kebab*)

kafila *u. a. f.* putujući karavan

Kamar havela, „Mesečeva kuća“; kuća porodice Valijula u utvrđenom gradu Lahoru

kamerband *u. f.* širok pojas koji se nosi oko struka; doslovno „ono što opasuje leđa“

kamiz *u. a. f.* duga košulja ili tunika koju nose muškarci i žene u severnoj Indiji i Avganistanu; kamiz se nosi u kombinaciji sa *šalvarama*

karakuli *f. p.* fina jagnjeća koža koja se često koristila za pravljenje muških kapa

kasid *f. a.* indijski kurir; u Indiji je postajala organizovana mreža kurirskih postaja koja je služila za prenošenje hitnih i važnih poruka

katar *u.* indijski nož s debelom klinastom oštricom i gvozdеном drškom u obliku slova H; koristi se još od drevnih vremena

karavansaraj *u. f.* karavansko svratište; *karavansaraji* su bili ograđeni sa sve četiri strane, u sredini se nalazio veliki otvoreni prostor, dok su duž zidova bila smeštena skladišta i konačišta za putnike

kebab, pogledaj *kabab*

kelat *u. f.* počasna odora, prefinjen odevni predmet koji su vladari i velikodostojnici poklanjali svojim podanicima u znak naklonosti

Koh Daman *f.* plodna dolina okružena smeđim brežuljcima koja se nalazi severno od Kabula (doslovno „padina ili podnožje brežuljaka“)

kol *u. a.* tradicionalno sredstvo za iscrtavanje očnih kapaka koje se pravi od čađi i prečišćenog putera ili bademovog ulja

kotal *p.* planinski klanac

kukri nož *u.* masivan nož koji koriste pripadnici plemena Gurka iz Nepala; ima krivo zaobljeno sečivo koje se upadljivo širi na donjem delu

kundan *u.* stil dekorativne upotrebe dragulja koji je zastupljen širom Indije

Kuran *a.* muslimanska sveta knjiga čiji je sadržaj, po religijskom pre-danju, arhanđeo Gavrielo preneo proroku Muhamedu
kvatlama, prženo testo koje se davalo konjima u Turkestanu; izraz po-tiče iz uzbekčkog jezika

La ilaha ila Alah, „Nema drugog boga osim Boga, a Muhamed je prorok Božji“, Mohamad Rasul deklaracija i potvrda vere za sve muslimane

Alah *a.*

laladži *u.* izraz ljubavi i poštovanja koji se koristi pri obraćanju starijem muškarcu; deca iz porodice Valijula tako se obraćaju šeihu
lureč koja na *pandžabi* jeziku označava vruć i suv letnji vetar

mahala *u. f.* deo grada, gradska četvrt

maharadža *u.* jedan od brojnih izraza koji se koriste za indijskog kra-lja ili vladara

mairmun *p.* ućtiv izraz koji se koristi pri obraćanju damama

malik sahib *u.* ućtiv izraz koji se koristi pri obraćanju vođi ili po-glavaru

man *u. f.* mera za težinu koja se još od drevnih vremena koristi u za-padnoj Aziji; kabalški *man* iznosi oko 37 kilograma

Masnavi *p.* rimovani kupleti; naslov Rumijevog remek-dela glasi „Ri-movani kupleti s dubokim duhovnim značenjem“

matlabi *u.* izraz koji se koristi za osobe koje su sklone manipulaciji i koje razmišljaju samo o vlastitom interesu

memsahib *u.* izraz poštovanja koji se koristi pri obraćanju strankinjama (to jest, Britankama)

Mogulsko carstvo, carstvo koje je osnovao Mohamed Babur Šah, Ta-merlanov praunuk, koji je u šesnaestom veku krenuo iz Avganistana u osvajачki pohod na Indiju. Carstvo koje je tamo utemeljio poznato je po svojim umetničkim i arhitektonskim postignućima. Čuveni Tadž mahal sagradio je Baburov potomak, šah Džahan.

mujezin *a.* muškarac koji pet puta dnevno poziva muslimanske vernike na molitvu

munši *u. a.* učitelj

murid *u. a.* učenik na putu duhovnosti, sledbenik *muršida*

muršid *u. a.* duhovni učitelj

nahi *u.* ne

naiza bazi *p.* „uklanjanje kočića“; jedna od tradicionalnih konjičkih veština

nan *u. f.* debeo pljosnat hleb pečen u furuni

nargile *f.* vodena lula (pogledaj *čilum* i *huka*)

Painda Gul, avganistansko muško ime; doslovno, „Večni cvet“

palankin *u.* izdužena nosiljka s kliznim bočnim panelima koja se koristila za putovanje; palankin je bio namenjen jednoj odrasloj osobi koja se mogla nalaziti u sedećem ili ležećem položaju; s prednje i zadnje strane nalazili su se držači koje su četvorica sluga nosili na ramenima.

pana *p.* sastavni deo *paštunskog* kodeksa časti: svaki čovek, nezavisno od društvenog položaja i prestupa koji je počinio, može potražiti utočište u domu nekog od pripadnika *paštunskog* plemena

Paštuni *p.* grupa plemena koja su naseljavala oblasti duž severozapadne granice Avganistana i Indije (današnjeg Pakistana)

paštunvali *p.* *paštunski* kodeks časti

pilav *u. f.* pikantno jelo od pirinča i mesa (ili piletine)

poštín *p.* ogrtač od ovčije kože koji se vezuje pojasom, s dugim rukavima koji prekrivaju čitave šake

Pul Kišti *f. p.* „Most od cigala“; glavni most koji sa severa vodi u Kabul

purda *u. f.* doslovno „zavesa“; tradicionalna praksa izdvajanja žena

rezaj *u.* jorgan napunjen pamukom

roho *u.* dosta! stani!

Sadozaji, pleme Ahmeda Šaha Duranija, „Oca Avganistana“; Šah Šudža, marionetski kralj koga su Britanci doveli na vlast, bio je unuk Ahmeda Šaha

Safed Koh *u. f.* „Bele planine“; grupa planina na avganistanskoj granici, blizu Vaziristana; ove planine se na *pušto* jeziku zovu Spin Gar

sahib *u. a. f.* izraz poštovanja koji se koristi pri obraćanju starijima ili pretpostavljenima; lokalno stanovništvo je i Britance oslovljavalo ovom titulom

sandali *p.* četvrtasti sto zastrt dugim prekrivačem kako bi ljudi koji sede za njim mogli da zagreju noge; ispod stola obično se nalazi mangel sa zapaljenim ćumutom

saraj *u. f. a.* odmorište (pogledaj *karavansaraj*)

Sarak-e-Azam *u.* „Veliki put“ koji je sagradio Šer Sah Suri u šesnaestom veku; put vodi od Pešavara do istočnog Bengala i prelazi razdaljinu od oko 2000 milja

sarod *u.* indijski žičani instrument sa 25 struna koji donekle podseća na lautu

Sasanidi, vladarska dinastija poreklom iz južne Persije koja je od trećeg do sedmog veka naše ere upravljala carstvom koje je obuhvatalo i Avganistan

sepoj *u. f.* indijski vojnik pešadinac

sirdar *u. f.* poglavar, vođa

sura *a.* poglavlje svetog Kurana

Sura Ha Mim *a.* poglavlje Kurana (*sura*) čiji naslov sačinjavaju arapska slova H i M

Sura Inšira *a.* poglavlje Kurana (*sura*) pod naslovom „Širenje“

Sura Nur *a.* poglavlje Kurana (*sura*) pod naslovom „Svetlost“

šabnama *u. f. p.* noćna pisma koja su se koristila za prosljeđivanje tajnih vesti

šalvar kamiz *u. f.* odevna kombinacija karakteristična za severnu Indiju i Avganistan; sastoji se od duge široke košulje ili tunike (*kamiz*) i

Kći pustinje

širokih nabranih pantalona (*šalvare*); *šalvar kamiz* podjednako nose i muškarci i žene

šarab *u. a.* vino, koje je zabranjeno muslimanskim vernicima

šarif *u. a.* plemenit, častan

Šer Darvaza *u. f.* „Lavlja kapija“, planina koja se nalazi jugozapadno od Kabula; reka Kabul teče kroz klanac Šera Darvaze

taht *u. f.* tapacirana platforma koja se koristila i kao presto

tanduri *u. f. a.* ono što je pečeno u furuni od cigala

tašrif *a.* ukazivanje počasti podaniku ili potčinjenom, obično putem darivanja (pogledaj *kelat*)

taviz *u. a.* „milostivi zapisi“: sredstva i postupci koje primenjuju sufiji sa ciljem zaštite ili isceljenja; u ovom slučaju, srebrna kutijica sa stihovima iz Kurana koja se nosi oko vrata

tik hej *u.* dobro je, u redu je

tor *p.* termin iz paštunskog kodeksa časti koji ukazuje na žensku obožavačicu, neverstvo ili lažnu optužbu

tudžun *p.* beli sibirski jastreb kokošar, koji se u centralnoj Aziji smatrao najređom i najvrsnijom pticom za lov

uml *u. f. a.* niz sufističkih metoda koji se često opisuju kao postupci koji su na pola puta između magije i čudotvorstva

vezir *u. f. a.* visoki državni dostojanstvenik

